

VAN GISTEREN NAAR MORGEN KIJKEN NAAR DE GESCHIEDENIS VAN "DE POSTSTRAAT"

De afwezigheid van een volwaardig archief maakt het schrijven van de geschiedenis van de sociale school uit de Poststraat tot een bijzonder moeilijke onderneming. Er zijn natuurlijk wel programma's en gegevens over lesgevers en studenten bewaard gebleven, maar dit soort documenten laat ons hoogstens toe de ruwbouw van deze geschiedenis te reconstitueren zonder een duidelijk zicht te krijgen op de cultuur die er binnen dit instituut heeft geheerst. Om deze op het spoor te komen hebben we ons oor te luisteren gelegd bij een aantal mensen die in diverse periodes een deel van het parcours hebben meegemaakt. We hebben deze getuigenissen getoetst aan een aantal (schaarse) documenten. Hieruit blijkt dat er zich doorheen de voorbije 75 jaar een aantal belangrijke verschuivingen binnen dit instituut hebben voorgedaan waarvan we er een zestal zullen bespreken. Het minste wat van deze verschuivingen kan worden gezegd, is dat ze te denken geven aan al wie niet enkel met nostalgie of nieuwsgierigheid naar het verleden kijkt, maar tegelijk ook om de toekomst bekommerd is.

EEN SOCIALE SCHOOL DIE ZICH HEEFT ONTVOOGD ...

De 'roots' van de sociale school in de Poststraat moeten worden gezocht in de vrouwenbeweging en meer bepaald bij Maria BAERS (1883-1959). Deze vrouw uit de Antwerpse burgerij wou zich in het begin van de 20ste eeuw inzetten voor de culturele ontwikkeling van de arbeidersvrouwen. Ze had echter vrij vlug ingezien dat dit slechts mogelijk was wanneer eerst hun materiële levensvoorwaarden werden verbeterd. De industrialisatie had in de 19de eeuw wel rijkdom opgeleverd voor de 'leidende stand', maar voor de 'arbeidende klasse' was het resultaat alleen maar zwarte ellende. Om de vele monden van de grote gezinnen te kunnen vullen, dienden ook de vrouwen twaalf tot zestien uur per dag buitenshuis te werken tegen uiterst lage lonen en zonder enige sociale bescherming. Dit kon niet blijven duren. Zowat overal in Vlaanderen en Wallonië staken vrouwen de koppen bijeen en trachtten, soms moeizaam, een eerste plaatselijke vrouwenbeweging op te richten om de 'godsdienstige, culturele, morele en materiële belangen van de arbeidende vrouwen' te verdedigen. Langzaam maar zeker groeide na verloop van tijd de solidariteit tussen deze lokale vrouwenbewegingen. In 1912 werd onder de leiding van de Antwerpse Maria BAERS en de Luikse Victoire CAPPE in de Vandermeulenstraat te Brussel een Algemeen Secretariaat der Christene Vrouwenverenigingen van België opgericht, dat nadien beurtelings verhuisde naar het nr. 40 van de Verenigingsstraat en het nr. 75 van de Clovislaan. Dit secretariaat groeide uit tot een druk bezocht centrum met talrijke diensten. Er werden ook tijdelijke leergangen georganiseerd: niet alleen voor de vrijgestelden van de beweging die propagandisten werden genoemd, maar ook voor gewone arbeidsters die op de een of andere manier sociaal actief waren. De beweging werd na de Eerste Wereldoorlog uitgebreid tot de niet-buitenhuis werkende vrouwen. Het lot van de arbeidersvrouwen was in vele opzichten trouwens niet beter dan dat van de arbeidende vrouwen. Ook zij werden in hun gezinsleven, in hun ontspanning en in hun kansen getekend door de arbeidssituatie van hun echtgenoot. Naast syndicale actie werd daarom meer en meer aan sociaal, op-

voedend en cultureel werk gedaan. Dit leidde in 1920 tot de oprichting van het Algemeen Secretariaat der Christelijke Sociale Vrouwenwerken van België waaruit de Kristelijke Arbeidersvrouwengilden (kortweg de KAV) is gegroeid. Aan het hoofd daarvan stond opnieuw Maria BAERS. De KAV was niet langer een syndicale beweging. De vrouwensyndicaten werkten wel verder, maar hadden zich aangesloten bij het Algemeen Christelijk Vakverbond (kortweg het ACV) dat zich in de Wetstraat vestigde. De bedoeling van de KAV daarentegen bestond erin initiatieven te nemen, die konden bijdragen tot de 'verbetering van den toestand van vrouw en kind' niet alleen door belangenverdediging, maar vooral door voorzorg en maatschappelijk dienstbetoon. Hiervoor was volgens Maria BAERS niet alleen edelmoedigheid, maar ook bekwaamheid nodig. Het is binnen deze heel preciese context dat op 17 januari 1920 de allereerste sociale school van België werd opgericht onder de benaming 'Katholieke Sociale Normaalschool voor Vrouwen'. Op 15 februari van datzelfde jaar werd de Franstalige 'Ecole Normale Sociale Catholique pour Femmes' opgericht.

Maria Baers, voorzitter van de raad van bestuur van de "Katholieke Sociale School voor Vrouwen" (1920-1960).

Ondertussen had ook de overheid zich op sociaal vlak niet onbetuigd gelaten. De wet van 15 mei 1912 op de kinderbescherming en de wet van 5 september 1919 op het nationaal werk voor kinderwelzijn, getuigden van een nieuwe aanpak waarbij de overheid zelf meer en meer hulpverlenende initiatieven begon te nemen en hierbij doelbewust een preventieve boven een curatieve aanpak verkoos. De instellingen die door deze wetten werden opgericht vereisten geschoold personeel dat niet voorhanden was. Onder de leiding van de toenmalige socialistische minister van justitie, Emiel VANDERVELDE, werd daarom een werkgroep opgericht die op 20 januari 1920 besloot in de Egmontstraat te Brussel tijdelijke cursussen in maatschappelijk dienstbetoon te organiseren. Na enkele maanden groeide dit initiatief uit tot een 'Ecole Centrale de Service Social': een gemengde, pluralistische school, die een getuigschrift afleverde waarmee afgestudeerden zowel in openbare als in private hulpverleningsdiensten konden worden tewerkgesteld. Ze werd in het koninklijk besluit van 15 oktober 1920 als een modelinrichting voorgesteld, die rechtstreeks afhing van het ministerie van justitie. Andere scholen die eventueel door de provincies, de gemeenten of door particulieren werden opgericht, kwamen in aanmerking voor erkenning en een zeer beperkte subsidiëring op voorwaarde dat ze hun programma afstemden op dat van de 'Ecole Centrale de Service Social'. Dit verklaart waarom de eerder opgerichte katholieke sociale normaalschool voor vrouwen vanaf eind 1920 onder de bevoegdheid van het ministerie van justitie ging ressorteren. De link werd immers gelegd tussen een initiatief dat uit de vrouwenbeweging was gegroeid en een initiatief dat door de overheid - en meer bepaald de socialistische minister Emiel VANDERVELDE - werd genomen. Van de Clovislaan waar ze aanvankelijk was gevestigd, verhuisde ze in 1930 naar de Poststraat tesamen met de KAV en de Franstalige 'Ecole Normale Sociale Catholique pour Femmes'.

De banden tussen de KAV en de sociale school bleven tot in 1961 zeer intens. Maria BAERS die van 1920 tot 1952 ononderbroken voorzitter is geweest van de KAV, was tegelijk ook voorzitter van de raad van bestuur van de sociale school. Ze zou dit blijven tot 1960. Maar er is meer. Tussen 1920

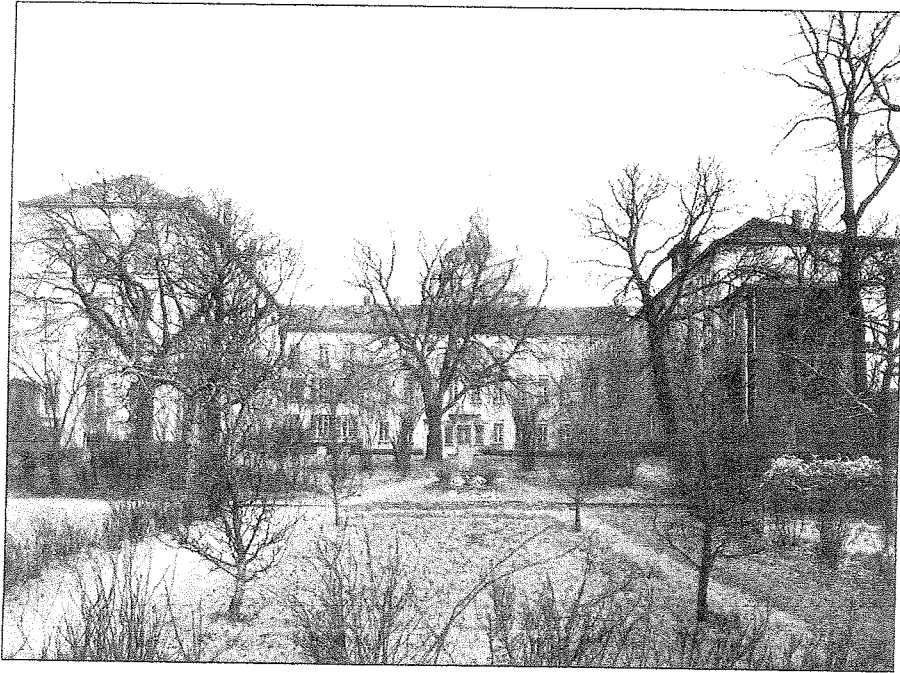
en 1925 was de directiefunctie in handen van een Brabantse onderwijzeres, Héléne DE COSTER, die bij de oprichting van de KAV tot eerste algemene secretaris van de vrouwenbeweging was aangesteld na sinds 1911 werkzaam te zijn geweest in de syndicale vrouwenbeweging. In 1925 werd Maria WOUTERS (1900-1982) - die pas 25 geworden was - aangesteld tot directrice. Deze regentes had in Leuven het diploma van licentiaat in de politieke en sociale wetenschappen behaald in een periode waarin het voor vrouwen nog moeilijk was om toegang te krijgen tot de universiteit. Ze zou de school gedurende 31 jaar leiden. Ze werd in 1956 opgevolgd door Marcella DECLEENE die onmiddellijk na het behalen van haar diploma van doctor in de rechten en licentiate in de Afrikaanse volkenkunde door Maria BAERS was aangezocht om de leiding van de school op zich te nemen. Ze heeft dit gedaan van 1956 tot 1960. Van 1 september 1960 tot 1 september 1961 werd de directiefunctie ad interim opgenomen door kanunnik Jozef VAN ROEY (1915-1975) die als historicus reeds aan de school verbonden was, maar die tegelijk ook proost was van de KAV. De link met de vrouwenbeweging bleef bijgevolg tot in 1961 heel nadrukkelijk en 'zichtbaar' bestaan.

↓ CVP
Nochtans had zich reeds op 1 september 1960 een belangrijk nieuw feit voorgedaan. Op die datum werd Robert HOUBEN als nieuwe voorzitter aangesteld van de raad van bestuur van de school. Hij zou het blijven tot 1 juni 1978. Ofschoon de raad van bestuur voordien reeds samengesteld was uit figuren die niet alleen uit de vrouwenbeweging afkomstig waren, toch kan de toewijzing van het voorzitterschap van de school aan de toenmalige voorzitter van de CVP geïnterpreteerd worden als een zichtbaar moment waarop de geprivilegieerde band tussen de sociale school en de KAV werd doorbroken. Dit werd nog duidelijker toen Luce VAN LAERE (1925-1993) op 1 september 1961 als nieuwe directrice werd aangesteld. Deze licentiate in de germaanse talen die tot haar 31ste jaar in het pedagogisch onderwijs was tewerkgesteld, had geen speciale bindingen met de KAV. Bovendien was ze ervan overtuigd dat de school waarvan ze gedurende 24 jaar de leiding op zich zou nemen (tot de 31ste december 1985) ruimte moest krijgen om zich op een meer

autonome manier te ontwikkelen. De katholieke sociale school voor vrouwen kreeg in 1964 een nieuwe naam (het Hoger Instituut voor Maatschappelijk en Cultureel Werk) en werd vanaf 1 september 1969 opengesteld voor mannen. Ze bleef wel in dezelfde gebouwen als de KAV gevestigd, maar er was niet langer sprake van een geprivilegieerde relatie tussen beide. Wel blijkt uit het interview met Marleen DURNEZ dat elders in dit blad is opgenomen, dat de raad van bestuur er bij de directiewisseling in 1985 nog van uitging dat de directeur bij voorkeur een vrouw zou zijn.

VAN EEN VORMINGSINSTITUUT NAAR EEN OPLEIDINGSINSTITUUT ...

De katholieke sociale school voor vrouwen was in de beginperiode een instituut waar toekomstige vrijgestelden van de KAV werden gevormd. In een publicitaire tekst van 20 juli 1920 die door Maria DE BOECK geschreven werd, lezen we hierover het volgende: "Het edelmoedig streven der ijverige secretaresses van het algemeen secretariaat van de sociale vrouwenwerken is waarlijk ontoereikend om al de belangen onzer Belgische volkswomen naar behooren te behartigen en te voorzien in de noden van ons volk. Daarom moeten nieuwe elementen worden gevormd en opgeleid. Mocht onze veelbelovende Vlaamsche meisjesbeweging die zoo heerlijk opbloeit in den frisschen, weelderigen morgen harer jeugd, de sociale werksters worden van morgen, zij zullen er een ruim en veelzijdig arbeidsveld gereed vinden, want de oogst staat te rijpen onder Gods liefdezoon en het getal der arbeidsters is helaas nog veel te gering". Men wilde bijgevolg gewestelijke leidsters voor de vrouwenbeweging vormen. M. L. GILLARD, directrice van de sociale school in Luik, had daarom niet helemaal ongelijk wanneer ze in 1939 het volgende schreef: "(...) la Belgique est l'unique pays (au monde) où les propagandistes des mouvements ouvriers sont confondus avec les auxiliaires sociaux". Toch heeft ze niet helemaal gelijk. De zogenaamde propagandisten van de vrouwenbeweging hielden zich immers reëel met maatschappelijk en cultureel werk bezig. De KAV was iets anders dan een syn-

*Katholieke Sociale School voor Vrouwen
Poststraat 111, Schaarbeek (1930).*

dikale beweging. Het was een beweging die opkwam voor de sociale en culturele ontvoogding van de arbeidersvrouwen. Aanvankelijk werden hiervoor vrouwen uit de meer begoede klassen aangetrokken. Later werden de arbeidersvrouwen zelf meer actief betrokken bij hun eigen culturele en sociale ontvoogding. De sociale school werd voor velen trouwens een hefboom van emancipatie. "Ze gaf aan begaafde kandidaten die, in hun jeugd jaren, geen regelmatige scholing konden doormaken, maar die door zelfstudie en ervaring of op enige andere manier, de gewenste geestesrijpheid en bekwaamheid hadden verworven de kans verder te studeren al hadden ze de hogere middelbare studies niet voleind". Aldus Maria WOUTERS in een rapport dat ze de 26ste december 1949 voor de minister van justitie heeft opgesteld naar aanleiding van de studiedagen die de UNO van 28 november tot 3 december 1949 in Parijs had georganiseerd over de vorming van maatschappelijk assistenten. Men vond de oud-studenten van de Katholieke Sociale School voor Vrouwen dan ook zowel binnen als buiten de KAV terug. Velen engageerden zich trouwens met succes buiten het kader van het strikte maatschappelijk en cultureel werk. Dat de school zeker geen loutere kaderschool voor vrijgestelden van de KAV is geweest blijkt nog het duidelijkst uit het overzicht dat pater

DU BOIS s.j. in 1928 heeft gemaakt van de tewerkstelling van de oud-studenten uit de beginperiode: "Sedert de stichting der School tot heden hebben 72 Vlaamsche leerlingen haar diploma van maatschappelijke assistente behaald (...). Bijna allen zijn actief werkzaam in een betrekking van sociale aard : 8 werken in de nijverheid als toezichtster (waarvan 5 als werkelijke oppertoezichtster; 1 als sociale bezoekerster; 2 als toezichtsters); 1 is gehecht aan een kliniek voor werkongevallen; 1 is secretaresse van de Stedelijke Commissie van den openbaren onderstand; 4 zijn gebezigt in den mutualiteitsdienst (3 als secretaresse, 1 als verpleegster-bezoekerster); 1 is syndicale propagandiste; 5 zijn gehecht aan het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn (waarvan 1 als inspectrice, 4 als bezoekerster aan raadplegingen voor zuigelingen); 24 zijn werkzaam in de christelijke sociale vrouwenbeweging als secretaresse, propagandiste, enz.; 1 is werkzaam in het A.C.W.; 1 houdt zich op privaat initiatief bezig met de weezen van haar gewest. Van de overigen zijn : 8 teruggekeerd in den familiekring; 7 gehuwd; 2 door ziekte weerhouden; 5 wachten op een gelegenheid tot plaatsing; 2 zetten hare studies voort als verpleegster of als fabriekstoezichtster". Uiteindelijk kwam dus maar 1/3 van de oudstudenten in de christelijke sociale vrouwenbeweging terecht.

De opleiding had in de beginperiode 1920-1953 de allures van een typisch beroepsopleiding, dat vooral een praktische voorbereiding bedoelde te zijn op het uitvoeren van een aantal taken waarbij naast de praktijkervaring ook een soort encyclopedisch opgevatte algemene vorming centraal stond, die sterk ideologisch was gekleurd. In die zin was ze een verderzetting van de tijdelijke 'algemene vervolmakingslessen' die sinds 1916 werden georganiseerd waarbij vooral aandacht werd geschonken aan de godsdienstige, culturele en sociale vorming van de deelnemers. Met de oprichting van de sociale school in 1920 werden deze lessen omgezet in een doorlopende leergang van 20 weken verdeeld over 4 lessenreeksen van 5 weken. Per jaar werden er 2 lessenreeksen georganiseerd : één in de maand maart en één in de maand juni. Op die manier werd de opleiding gespreid over twee jaar en werd er per jaar slechts 10 weken lesgegeven. Maria DE BOECK schreef in juli 1920 het volgende over de allereerste lessenreeks : "Voor vele juffrouwen is het een waar genoegen in voeling te komen met deze inrichting (...) omdat zij hier leeren voelen dat de sterkte der vrouw ligt in haar zielekracht en zielegrootheid, deugden die te zamen met de wetenschappelijk kennis zoo goed worden aangeleerd in deze inrichting". De nadruk kwam aldus te liggen op attitude-vorming

(via een sensibilisering voor het sociale vraagstuk) en op het verwerven van een ruime sociaal-culturele vorming. Toch worden men getroffen door de diversiteit van de aangeboden lessen. "Het programma dezer school bevat een theoretische voorbereiding tot sociale actie door lessen in Godsdienst, Zedenleer, Zielkunde, Maatschappijleer, Recht, enz. Daarnaast bevat het een praktische voorbereiding tot sociale actie. Ten eerste door de studie van de maatschappelijk omgeving, documentatie, persactie, boekhouding, propaganda, het inrichten van studiekringen, enz. Ten tweede door het bestudeeren der beroepskwesties, beroepskeuze en beroepsvorming; de arbeidsorganisaties in al hare uitingen, zoo in België als in het buitenland, de standsorganisaties. Ten derde de inrichtingen van economischen aard, als verzekeringen, coöperatieven, sociale koöperatiebonden. Ten vierde, opvoeding en liefdadigheid, als inrichtingen voor moeders en kinderen, hulp aan zieken en armen, private en openbare liefdadigheid. Ten vijfde, lichamelijke en hygiënische opvoeding. Deze lessen van praktische voorbereiding worden nog aangevuld door bezoeken aan fabrieken, werkhuizen en sociale instellingen waar de meisjes op een aanschouwelijke wijze de opgedane kennis kunnen verwerken".

Uit talrijke schriftelijke en mondelinge getuigenissen blijkt dat de zwakte van de vorming in deze periode de gebrekkige wetenschappelijke en methodologische onderbouw ervan was. Men gebruikte wel de methodes van observatie en monografische analyse van Quetelet en Ducpétiaux, maar voor de begeleiding zelf waren geen aangepaste methoden voorhanden. In een tekst van 26 december 1949 erkende Maria WOUTERS, de toenmalige directrice, dat er "geen of niet voldoende belang (gehecht wordt) aan de verschillende technieken van het Maatschappelijk Dienstbetoon". Ze pleitte er daarom voor dat zowel de directie als sommige leerkrachten dergelijke methodes zouden gaan bestuderen in het buitenland.

Vanaf 1952 is er duidelijk sprake van een meer wetenschappelijke en methodologisch gefundeerde opleiding in functie van een meer geprofessionaliseerd maatschappelijk werk. In dat jaar werden de sociale scholen binnen het technisch onderwijs opgetrokken van het niveau A2 naar het niveau A1. Maar

vooral in de periode 1956-1960 werd veel tijd en energie geïnvesteerd in het introduceren van nieuwe begeleidingsmethodieken. Mevrouw DECLEENE ging aan de Fordham University in de Verenigde Staten de methodiek van het 'casework' bestuderen. In Ghana familiariseerde ze zich met de methodiek van het 'community development' (of de gemeenschapsontwikkeling). Mevrouw J. VERBERCK volgde bijscholing in het groepswork in Parijs, terwijl Mevrouw Fl. CAUWELS met mevrouw DECLEENE een programma uitwerkte voor het introduceren van het 'casework' binnen de opleiding.

De ombouw van een vormingsinstituut naar een opleidingsinstituut gebeurde geleidelijk, maar vooral onder het directeurschap van mevrouw VAN LAERE, die tussen 1961 en 1985 een echt pedagogisch beleid heeft gevoerd. Ze werd daarbij geholpen door de overheid die in 1962 een nieuw experimenteel programma aan alle sociale scholen had opgelegd. Dit programma schetste een coherent en tegelijk soepel kader waardoor een nieuw opleidingsconcept met eigen accenten kon worden gerealiseerd.

VAN SECUNDAIR NAAR HOGER ONDERWIJS

De sociale scholen werden van 1920 tot 1952 onder het hoger secundair onderwijs gerangschikt. Toch voorzag de wet dat men minstens 18 jaar oud moest zijn om tot dit soort onderwijs toegelaten te worden.

In de periode 1920-1933 hingen ze zowel pedagogisch als administratief af van het ministerie van justitie. Ze hadden het statuut van normaalscholen en de opleiding duurde twee jaar. In het eerste jaar werd gedurende 6 maanden 300 uur les gegeven. De praktijk bestond uit 50 studiebezoeken om instellingen en organisaties te leren kennen. Het geheel werd aangevuld met 5 conferenties over het toenmalige Belgisch Congo. Tijdens het tweede jaar dienden de studenten te kiezen voor één van de 6 erkende specialisaties: kinderen, tehuizen, bijstand, nijverheid, maatschappelijke verzekeringen en openbare bibliotheken. Er werd eerst gedurende drie maanden (150 uur) les gegeven over deze specialisaties. Daarna volgde een

stageperiode van 6 maanden die afgesloten werd met het indienen van een persoonlijk werkstuk (een ervaringsverslag). De eindproef bestond uit de ondervraging door een centrale jury. Ook de examens over de leerstof van het eerste jaar moesten voor een externe jury worden afgelegd.

In 1929 werd de opleiding met één jaar verlengd in uitvoering van het KB van 16 december 1929. De 300 lessen van het eerste jaar bleven behouden, maar ze werden gespreid over een periode van 8 maanden in plaats van 6. Opvallend is dat de 50 studiebezoeken uit het eerste jaar vervangen werden door oefeningen over de geziene leerstof (150 uur). Dit had voor gevolg dat de confrontatie met de praktijk pas in het tweede jaar gebeurde. Aan het programma van het tweede jaar werd niet geraakt. De grote vernieuwing was de introductie van een derde jaar dat integraal aan een 8 maanden durende stage was gewijd. Geen enkele theoretische les was van overheidswege in het derde jaar voorzien. De stages werden ook niet begeleid. Men ging er blijkbaar van uit dat de praktijk van het beroep op het werkveld zelf diende te worden aangeleerd. Wel werd de opleiding – zoals vroeger – afgesloten met de verdediging van een eindwerk voor een centrale jury.

Vanaf 1933 werden de sociale scholen gerangschikt onder het middelbaar technisch onderwijs van het niveau A 2 (via het KB van 10 juli 1933 en het KB van 11 september 1933). Ze bleven voor hun pedagogisch beleid afhankelijk van het ministerie van justitie, maar de administratieve controle gebeurde voortaan door een dienst voor het technisch onderwijs die bij het ministerie van onderwijs werd geïnstalleerd. Aan deze dubbele afhankelijkheid zou pas een einde komen in 1970 toen het ministerie van justitie afstand deed van alle bevoegdheden over het sociaal onderwijs via het KB van 17 december 1970. Er werd voorzien in een ingangsexamen 'teneinde de geestesontwikkeling van de kandidaat na te gaan'. Dit ingangsexamen kon vervangen worden door een eliminerende proef die enkele maanden na het begin van het eerste jaar werd georganiseerd en die betrekking had op de reeds onderwezen leerstof. De stages van het tweede en het derde jaar moesten voortaan door de school worden begeleid. Op die ma-

nier werd het principe van de stagebegeleiding in de opleiding geïntroduceerd. Er werd ook een nieuwe lijst van specialisaties opgesteld. Voortaan was er sprake van : kinderen en bijstand, beheer en bestuur van instellingen, nijverheid, arbeidsvraagstukken, volksoopvoeding en bibliotheken. De specialisatie 'beheer en bestuur van instellingen' werd in de Poststraat nooit georganiseerd. Voorts voorzag het KB van 11 juni 1935 dat de examens van het eerste jaar in de eigen school mochten worden afgelegd. Maar het examen van het tweede jaar en de eindproef van het derde jaar moesten nog wel voor de centrale jury worden afgelegd.

Niet onbelangrijk is dat de titel 'maatschappelijk assistent' op 12 juni 1945 wettelijk werd beschermd. Dit gebeurde op initiatief van Maria BAERS die ondertussen senator geworden was. Het blijft een merkwaardige zaak dat dit heeft plaatsgehad op een moment dat de sociale scholen nog tot het 'middelbaar' onderwijs behoorden.

Pas in 1952 werden ze gerangschikt onder het hoger technisch onderwijs van de eerste graad (niveau A1). Dit gebeurde in uitvoering van het KB van 28 februari 1952. De toelatingsvoorwaarden werden verscherpt. In principe kon men alleen tot een sociale school worden toegelaten met een gehomologeerd getuigschrift van het hoger secundair onderwijs. Toch werd ook in de mogelijkheid voorzien om via een toelatingsproef toegang te krijgen tot de sociale scholen. Het sociaal hoger onderwijs heeft op die manier jarenlang gefungeerd als een tweede-kansonderwijs voor mensen die om de een of andere reden het diploma van het secundair onderwijs niet hadden behaald. Ook de inhoud van de opleiding werd aangepast. Het eerste jaar werd een algemeen vormend jaar waarin zowel theoretische lessen, praktische oefeningen en werkbezoeken dienden te worden geprogrammeerd, gespreid over 750 uur. Tijdens het tweede jaar werd gedurende 450 uren les gegeven. Ook deze lessen hadden een algemeen vormend karakter. De stages hadden betrekking op één van de erkende specialisaties. De vroegere specialisaties werden wel herschikt in drie grote blokken: (1) kinderbescherming, bijstand, voorzorg (individuele en gezinsproblemen); (2) maatschappelijke en economische vraagstukken (arbeidsproblemen) en (3) volksoop-

voeding. Tijdens het derde jaar werden er gespreid over 80 uren theoretische lessen, praktische oefeningen en bezoeken georganiseerd. De derdejaarsstage duurde 9 maanden. De opleiding werd nog steeds afgesloten met de verdediging van een eindwerk voor een centrale jury. Een oud-studente van de school van Antwerpen herinnert zich hierover het volgende : "Toen ik mijn examen aflegde voor de Jury in het Egmontpaleis van Brussel dat vol spiegels stond aan alle kanten, botste ik tegen mijzelf in één van die spiegels en ik zei beleefd 'pardon ...'" (Mietje VAN SINA, 1952).

Op het ogenblik dat mevrouw VAN LAERE in 1961 de directiefunctie opnam, bevond de school zich in een benarde situatie. De totale studentenpopulatie was tussen 1960 en 1961 op één jaar tijd met 10 % gedaald (van 91 naar 82) zodat het voortbestaan van het instituut ernstig in gevaar kwam. Toen gebeurde iets heel merkwaardigs. De studenten die voor 1954 waren afgestudeerd hadden een A2-diploma, terwijl hun jongere collegas's die na 1954 waren gepromoveerd er één hadden van het A1-niveau. Deze discriminatie werd als een onrechtvaardigheid ervaren en lokte de vraag uit om hiervoor een oplossing te vinden. Ze werd gevonden in een gedurfd interpretatie van art. 14 van het KB van 28 februari 1952. Dit koninklijk besluit waardoor de sociale scholen van het niveau A2 naar het niveau A1 werden opgetrokken, voorzag in drie specialisaties waarbij de gekozen specialisatie op het diploma diende te worden vermeld. Het artikel 14 voorzag echter in de mogelijkheid om een tweede maal hetzelfde diploma te behalen, maar dan voor een andere specialisatie mits de lessen en de stages die daarop betrekking hadden werden gevolgd en een nieuwe eindverhandeling werd voorgedragen. Steunend op dit artikel werden de oud-leerlingen van het ancien régime die het wensten, opnieuw ingeschreven. In 1961 waren ze met 45, in 1962 met 37, in 1963 met 25, in 1964 met 13 en in 1965 met 3. Het effect van deze operatie bleef ten aanzien van de oud-leerlingen eerder beperkt vermits uiteindelijk slechts 28 A2-gediplomeerden het A1-diploma hebben behaald, maar ten aanzien van het instituut heeft deze gebeurtenis een niet te onderschatten gunstig neveneffect gehad. De massale herinschrijving van 45 oud-studenten in 1961 had voor gevolg dat het aan-

tal studenten met 40 % steeg. Dit heeft de school op een bijzonder cruciaal moment van haar geschiedenis veilig gesteld en tegelijk een grotere armslag gegeven.

In 1962 werd via een ministerieel besluit een nieuw experimenteel programma aan de scholen opgelegd. Het aantal lessen steeg, maar de omvang van de stages werd gereduceerd. Zo werd de totale duur van de stages in het tweede en het derde jaar herleid tot 10 maanden in plaats van de vroegere 14 maanden. Deze kwantitatieve vermindering ging echter gepaard met een kwalitatieve verbetering ervan. Stages moesten voortaan zorgvuldig op hun vormende waarde uitgekozen, getest en begeleid worden door middel van individuele en groepsopvoeding. Wat de theoretische vakken betreft, was er in het programma van 1962 niet langer sprake van algemene, maar wel van technische vakken om aan te geven dat ze niet algemeen vormend moesten zijn, maar georiënteerd op een specifieke opleiding die er de optiek van diende te bepalen. Hierbij viel er doorheen de drie opleidingsjaren een geleidelijke accentverschuiving waar te nemen van een gemeenschappelijke basisopleiding naar een meer specifieke beroepsopleiding. Er werd in het eerste jaar 840 uur les gegeven, in het tweede 900 en in het derde 450. De methodiekontwikkeling werd beter erkend via een verplichte introductie in het individueel werk, het groepswork en het opbouwwork. Alle examens werden vanaf 1962 in de school zelf afgenomen en na het afleggen van de eindproef kreeg men voortaan een 'polyvalent' diploma maatschappelijk assistent. De vroegere specialisaties werden immers afschaft en vervangen door 5 keuzevakken (opties): maatschappelijk werk, syndicaal werk, personeelswerk, sociaal beleid en sociaal-cultureel vormingswerk. Deze opties beantwoordden beter aan een evolutie waarbij zich in de praktijk verschillende beroepsprofielen duidelijker begonnen af te tekenen. De optie syndicaal werk werd echter nooit in de Poststraat georganiseerd.

Door de wet van 14 november 1962 werd het Hoger Technisch Onderwijs met volledig leerplan ingedeeld in drie graden. Het sociaal onderwijs werd gerangschikt in de laagste graad. De scholen en de beroepsverenigingen hebben tegen deze geringe waardering hevig maar tevergeefs geprotesteerd.

Studenten, promotie 1961.

In 1970 werd het Hoger Technisch Onderwijs aan een nieuwe regeling onderworpen waarbij een onderscheid werd gemaakt tussen opleidingen van het lange type (met een studieduur van 4 jaar) en opleidingen van het korte type (met een studieduur van 3 jaar). Even zat de kans erin dat het sociaal onderwijs zou worden gerangschikt onder het hoger technisch onderwijs van het lange type. De rivaliteit tussen de sociale scholen heeft dit uiteindelijk doen mislukken. De overgang naar het lange type veronderstelde immers dat het aantal scholen werd beperkt. Toen hierover geen akkoord kon worden bereikt, werd het sociaal onderwijs gerangschikt in het hoger onderwijs van het korte type.

Het decreet van 14 juli 1994 betreffende de hogescholen in de Vlaamse Gemeenschap heeft in deze situatie geen verandering gebracht. Het onderscheid tussen het onderwijs van het korte type en van het lange type verdwijnt wel, maar het wordt gewoon vervangen door een nieuwe benaming waarachter een zelfde realiteit schuilgaat. Voortaan is er sprake van basisopleidingen van één cyclus (driejarige opleidingen) en basisopleidingen van twee cycli (vierjarige opleidingen). Het sociaal onderwijs werd gerangschikt onder de basisopleidingen van één cyclus.

INTERNATIONALISERING: VROEGER EN NU

Één van de meest opvallende kenmerken van de sociale school tijdens de beginperiode (1920-1960) was haar internationale en mondiale gerichtheid. Reeds in 1925 werd loor Maria BAERS (voorzitter van de Nederlandstalige school) en Victoire CAPPE (voorzitter van de Franstalige school) in de Poststraat de Katholieke Internationale Unie voor Maatschappelijk Dienstbetoon opgericht (l'Union Catholique Internationale de Service Social). Deze vereniging bevorderde de oprichting van sociale scholen in de wereld, en trachtte de onderlinge banden tussen deze scholen te verstevigen onder meer op het gebied van de inhoud van het programma. Zo werd in 1928 een speciaal secretariaat opgericht voor Latijns-Amerika en was de Unie vanaf 1935 ook werkzaam in Azië en Afrika. De Unie gaf een gezaghebbend blad uit en organiseerde jaarlijks druk bijgewoonde conferenties waar telkens één of ander aspect van de sociale hulpverlening grondig werd uitgediept. In 1939 werd in het nr. 17 van de Dwarsstraat te Brussel (naast de Gésu-kerk) het 'Institut de Formation Sociale Coloniale' opgericht. De banden met deze instelling waren zeer in-

jens. Daarnaast was de school ook lid van de 'International Federation of Schools for Social Work'. Het blijkt trouwens een bewuste keuze te zijn geweest om een actieve aanwezigheidspolitiek te voeren in allerhande internationale organisaties waar rechtstreeks of onrechtstreeks beslissingen werden genomen die een weerslag konden hebben op het sociale leven van de arbeidervrouwen. Zo werd Maria BAERS in 1929 lid van de sociale commissie van de Internationale Unie voor Katholieke Vrouwenbonden (U.M.O. F.C.). In 1939 werd ze aangewezen als Belgisch afgevaardigde bij de Commissie voor Sociale Vraagstukken van de Volkenbond (UNO). In 1949 participeerde ze aan het Pan-Amerikaans Congres voor maatschappelijk dienstbetoon. In datzelfde jaar nam ze deel aan de vierde Algemene UNO-vergadering en werd ze tot voorzitter benoemd van de studiekkring voor sociale arbeid van de UNO. In 1948, 1951, 1953 was ze afgevaardigde bij het comité voor de niet-gouvernementele organisaties van de ECOSOC. Maria WOUTERS die van 1925 tot 1955 de directie had van de sociale school, deelde de ruime internationale belangstelling van Maria BAERS. Zo nam ze tussen 28 november en 3 december 1949 deel aan de studiedagen van de UNO te Parijs waarover ze een rap-

port opstelde voor de minister van justitie. In opdracht van de vereniging 'L'assistance Sociale au Congo' (waarvan ze de secretaresse was) ondernam ze in 1950 een reis naar het huidige Zaïre om er de oprichting van diverse 'Sociale Foyers' te begeleiden. Ze was ook verbonden aan het 'Institut de Formation Sociale Coloniale' uit de Dwarsstraat. Haar opvolgster, Mevrouw DECLEENE, nam als beleidsopdracht de opleiding zelf te verruimen door de belangstelling van de studenten te richten op wat elders in de wereld aan de gang was. Hoe dit is gebeurd, wordt elders in dit nummer uitvoerig beschreven (cf. 'een gesprek met enkele bevoorrechte getuigen'). Uit datzelfde artikel blijkt hoe ze ondertussen zelf heel bedrijvig is geweest (en nog is) op internationaal niveau. Merkwaardig is ook een initiatief waarbij in Oostenrijk een vormingscyclus van twee weken werd georganiseerd voor de Afrikaanse elite die in die periode aan diverse Europese universiteiten studeerde. Studenten werden er gevoelig gemaakt voor de sociale problematiek van hun land en voor hun eigen verantwoordelijkheid om daar iets aan te doen. Een artikel over 'community development' dat mevrouw DECLEENE in het tijdschrift van de UCISS liet verschijnen, blijkt een enorme weerklank te hebben gevonden in wat thans de ontwikkelingslanden wordt genoemd. Maar ook docenten lieten zich op internationaal vlak niet onbetuigd. Zo publiceerde Victor HEYLEN die later als hoogleraar ethiek te Leuven grote internationale bekendheid verwierf, in 1955 een internationale code van het maatschappelijk werk onder de titel: "Eléments d'un code international de morale du service social".

De internationale oriëntatie van de school verdween grotendeels in de periode 1961-1986. De afstand die de school tijdens deze periode nam ten aanzien van de vrouwenbeweging, is hier zeker niet vreemd aan. Er werd op directieniveau nog wel deelgenomen aan de congressen van de UCISS en van de Internationale Federatie van de Scholen voor Maatschappelijk Werk, maar de reële invloed van de school op internationaal en mondiaal vlak verdween. Er werd binnen het programma ook minder aandacht besteed aan de internationale dimensie van de sociale agogiek. Wel werden er soms studiereizen naar het buitenland georganiseerd

waarbij allerhande interessante initiatieven met betrekking tot arbeid, welzijn en cultuur werden bezocht.

Een extern initiatief zou de internationale belangstelling vanaf 1990 gedeeltelijk doen herleven. De Europese Gemeenschap voerde immers een actieve politiek om de mobiliteit van studenten en docenten binnen Europa te bevorderen. Zo werden er verschillende projecten opgezet om allerhande vormen van uitwisseling tussen hogescholen te financieren. Het is binnen het kader van één van deze projecten - het zogenaamde ERASMUS-project - dat intensieve contacten werden gelegd met sociaal-agogische opleidingen in het buitenland. Naast de uitwisseling van studenten voor de derdejaarsstages werden ook andere vormen van samenwerking georganiseerd zoals de gemeenschappelijke uitbouw van intensieve programma's rond één of ander thema. Op termijn kan dit binnen het huidige SOCRATES-project wellicht leiden tot een uitwisseling van docenten en tot de uitbouw van een gemeenschappelijk studieprogramma. Ondertussen heeft het in ieder geval de blik van de opleiding verruimd tot wat over de grenzen heen binnen Europa gaande is op economisch, sociaal en cultureel gebied. Opvallend is wel dat de Nederlandstalige sociale school niet meewerkte aan het TEMPUS-project van de Europese Gemeenschap. Binnen dit project ontvingen hogescholen financiële steun wanneer ze onderwijsinstellingen uit de vroegere oostbloklanden ondersteunden bij de uitbouw van een kwalitatief hoogstaand onderwijsaanbod. De Franstalige school deed dit wel en legde op die manier geprivilegieerde contacten met sociale scholen in Roemenië. Er zijn bijgevolg wel enkele merkwaardige verschillen tussen de huidige internationale belangstelling van de school en die uit de beginperiode. De huidige beperkt zich tot Europa en is eerder gericht op een kwalitatieve verrijking van de eigen opleiding. De vroegere was mondiaal gericht en nam eerder de vorm aan van een maatschappelijke dienstverlening aan sociale scholen uit de ontwikkelingslanden. Opvallend is ook dat er meer aan sensibilisering en aan beleidsbeïnvloeding werd gedaan via een actieve aanwezigheidspolitiek in allerhande nationale en internationale organisaties.

PERSONEELSOMKADERING EN PERSONEELSBELEID

De school werd tussen 1920 en 1961 omkaderd door een hele kleine groep mensen: de directie en een beperkt aantal 'monitrices' (zoals de praktijkleraresen toen werden genoemd). Subsidieering begon pas vanaf een totaal van 36 leerlingen. Waren er niet meer, dan had de school slechts recht op twee monitrices. Pas vanaf 50 leerlingen werden één directiefunctie en 1,5 ambt van monitrice gesubsidieerd... De monitrices zorgden ervoor dat het instituut draaiend werd gehouden. Ze waren onder meer belast met de begeleiding van de studenten. De meeste andere onderwijsactiviteiten werden verzorgd door externe lesgevers (de zogenaamde uurdocenten). Dit waren stuk voor stuk belangrijke figuren uit de religieuze, de culturele, de medische, de juridische, de politieke, de economische, de universitaire en de sociale wereld die niet alleen omwille van hun specifieke deskundigheid, maar vooral omwille van hun ervaring en hun plaats binnen het maatschappelijk gebeuren als lesgever werden aangetrokken.

De omvorming van een vormingsinstituut naar een opleidingsinstituut leidde er vanaf de jaren zestig toe nieuw personeel aan te werven vooral toen het leerlingen-aantal gevoelig begon te groeien. Hierbij werd een evenwicht nagestreefd tussen wat voortaan de staf- en de buitendocenten werd genoemd, en binnen de staf tussen licentiaten en niet-licentiaten. Het systeem van de externe lesgevers bleef bewaard, maar hun rol werd in principe beperkt tot het verzekeren van meer gespecialiseerde cursussen waarvoor niet alleen theoretische kennis, maar ook ervaringsdeskundigheid nodig was. Ze genoten dan ook van een bijzonder prestige binnen de school wat aanleiding gaf tot een speciale behandeling en eigen rituelen. Het kan niet worden ontkend dat deze buitendocenten in grote mate de kwaliteit van deze op de praktijk afgestemde opleiding mee hebben bepaald. Ze brachten de buitenwereld binnen, verruimden de blik en gaven een eigen kleur aan de opleiding. Voor de basiswetenschappelijke vorming werd voortaan een beroep gedaan op jonge licentiaten en doctores die in hoofdamt ofwel deeltijds ofwel voltijds door de school werden aange-

worven. De methodologische vorming en de stagebegeiding werden bij voorkeur aan maatschappelijk assistenten toevertrouwd. Samen met de licentiaten vormden ze de dagdagelijkse staf die de school voortaan draaiend hield. Eigenaardig is dat de leden van de staf voor de meest diverse lessen, taken en opdrachten konden worden ingeschakeld. Zowel de licentiaten als de maatschappelijk assistenten dienden wel over een pedagogisch bekwaamheidsbewijs te beschikken, maar ze werden aangeworven voor technische vakken of voor beroepspraktijk zonder precisering van hun functie. Deze 'flexibele' inschakeling van de staf had voor gevolg dat slechts weinigen de kans kregen om zich in één of andere materie te specialiseren zo ze al niet belast werden met onderwijsopdrachten waarvoor ze zelf geen enkele specifieke vooropleiding hadden genoten. De drastische vermindering van het aantal buitendocenten in de jaren tachtig ten gevolge van de cumulebeperking die de overheid via het KB nr. 63 van 20 juli 1982 had opgelegd, werd daarom vrij algemeen als iets jammerlijks ervaren. De leden van de staf waren immers vrij slecht voorbereid om de meer gespecialiseerde onderwijsopdrachten van de buitendocenten over te nemen. Dit verklaart waarom het ontslag van de buitendocenten geïnterpreteerd kon worden als een spijtige keuze voor een tewerkstellingspolitiek ten nadele van een pedagogische politiek. Nochtans moet men er zich voor hoeden de pedagogische rol van de buitendocenten te overschatten en die van de 'gewone personeelsleden' te onderschatten. De opbouw van de school is minstens evenzeer het werk geweest van bewaamde en geëngageerde stafleden. Problematisch is wel dat het stafpersoneel binnen deze vorm van hoger onderwijs niet altijd de kans kreeg om zich volgens eigen bekwaamheid te specialiseren.

Toch moet worden erkend dat gedurende 75 jaar een heel motiverend en responsabiliserend personeelsbeleid binnen de school werd gevoerd. Wellicht heeft de kleinschaligheid van het instituut ervoor gezorgd dat mensen zonder veel geformaliseerde voortdurend werden uitgedaagd om zelf verantwoordelijkheid op te nemen voor de opdrachten die hun werden toevertrouwd. Dit gold op de allereerste plaats voor de monitrices uit de beginperiode

(1920-1961). Reeds in een tekst van 1928 wordt met veel waardering gesproken over de rol welke deze personeelsleden hebben gespeeld: "Op de Sociale School worden de leerlingen door studiekringen, besprekingen, herhalingen, enz. bij hun werk geholpen, gesteund, aangemoedigd en zoo noodig opgewekt. Daarbij komt dan nog de aanhoudende zorg van het personeel der School aan iedere leerlinge in het bijzonder besteed". De methodiekontwikkeling binnen de opleiding in de vijftiger jaren was ook grotendeels het werk van deze personeelsleden. Ze aarzelden niet om hun vrije tijd en hun verlofperiodes op te offeren om zich via zelfstudie, bijscholing en bezoeken te werken in het case-work, het groepswork en het opbouwwerk (community-development). Niet zelden verplaatsten ze zich hiervoor naar het buitenland. Directie en monitrices vormden trouwens tot in 1961 een hechte équipe. Vanaf 1961 werd de interne staf gevoelig uitgebreid. Naarmate de school groeide werd ze ook meer gestructureerd en gehierarchiseerd. Mevrouw VAN LAERE had trouwens een uitgesproken zin voor gezag. Ze stond erop dat de school stevig werd geleid. Nochtans ging haar uitgesproken zin voor gezag gepaard met een even grote zin voor de vrijheid van de persoon waarover dit gezag werd uitgeoefend. Zo liet ze elk personeelslid vrij om volgens eigen competentie inhoudelijk gestalte te geven aan de taak die hem of haar binnen het pedagogische of organisatorische kader was toevertrouwd. Een gevolg hiervan was dat na verloop van tijd zeer verschillende standpunten in de school verdedigd werden onder meer inzake methodiek. Dit maakte een interne dialoog over de opleiding noodzakelijk waaraan tussen 1986 en 1995 hard werd (samen)gewerkt. Marleen DURNEZ voerde in die periode een heel participatief beleid waarbij mensen zich aangesproken voelden om zich naast de gewone onderwijsopdrachten met heel veel good-will in te zetten voor de oud-studentenvereniging, voor het organiseren van terugkomdagen voor afgestudeerden van de verschillende opties, voor het opzetten van studiedagen, voor het ontwikkelen van een nieuwe opleiding (vrijtijdswork), voor de uitbouw van internationale contacten ... Aan al deze initiatieven werd door heel wat mensen heel veel 'vrije tijd' besteed.

Aanvankelijk voerde ook de overheid ten aanzien van de sociale scholen een heel soepel beleid. Typierend is bijvoorbeeld dat de 'Ecole Centrale de Service Social' die in 1920 door de overheid was opgericht en als een modellschool was voorgesteld, reeds twee jaar nadien werd omgevormd tot een private instelling. De reden waarom dit is gebeurd is het vermelden waard: 'het private karakter van de school geeft haar een ruimere bewegingsvrijheid dan diegene die ze als staatsinstelling geniet'. De overheveling van de pedagogische en administratieve bevoegdheden over het sociaal onderwijs van het ministerie van justitie naar het ministerie van onderwijs heeft er vanaf 1970 toe geleid dat de sociale scholen gaandeweg in een keurslijf gedwongen werden. Het ministerie van onderwijs voerde een echte keizer-koster politiek ten aanzien van het sociaal onderwijs, die door directies en inrichtende machten als bevoogdend en demotiverend werd ervaren. Het nieuwe hogeschooldecreet van 14 juli 1994 heeft hieraan een einde willen stellen. Eén van de bedoelingen ervan was dat men het onderwijs heeft willen responsabiliseren via een externe deregulering ervan. Paradoxaal is wel dat deze externe deregulering gepaard ging met een toename van de interne regulering, die ten aanzien van het personeel wel eens even bevoogdend en demotiverend zou kunnen werken als de vroegere externe regulering. Formalisme en bureaucrativering dragen hoe dan ook het risico in zich dat structuren belangrijker worden dan mensen en dat het formele prioriteit krijgt op het inhoudelijke.

WHAT 'S IN A NAME ?

Aanvankelijk heette de sociale school "Katholieke Sociale Normaalschool voor Vrouwen". Deze naam wordt in 1922 gewijzigd. Van dan af en tot in 1963 is er sprake van de "Katholieke Sociale School voor Vrouwen" (kortweg KSS). Vijf jaar voor ze opgesteld wordt voor mannen krijgt ze een nieuwe naam. Het wordt het "Hoger Instituut voor Maatschappelijk en Cultureel Werk" (kortweg HIMCW). Die naam blijft ze behouden tot de fusie op 1 januari 1995 met het Parnasinstituut uit Dilbeek. Precies 75 jaar na haar oprichting wordt ze dan een departement van 'De Katholieke Vlaamse Sociale Hogeschool Brussel en Parnas Dil-

beek' (kortweg KVSHBPD). Maar wat wordt precies met het katholiek-zijn van deze school bedoeld ?

In de periode 1920-1960 ging men ervan uit dat niet alleen de opleiding, maar ook het 'maatschappelijk dienstbetoon' nadrukkelijk dienden verankerd te worden in een katholieke levensbeschouwing en in een katholiek engagement. Merkwaardig is de volgende tekst van pater DU BOIS s.j. die dateert uit 1928: "Het 'maatschappelijk dienstbetoon' wordt somwijlen voorgesteld als iets geheel nieuws, als een uitvinding onzer hedendaagsche neutrale philanthropen of 'mensen-vrienden'. Uitvinding welke weinig uitstaans zou hebben met onzen godsdienst indien ze niet enigszins tegen zijn geest was. Die opvatting is onjuist. Vele vormen van het hedendaagsche maatschappelijk dienstbetoon zijn ongetwijfeld nieuw, hetgeen ons niet verwonderen mag aangezien vele nooden nieuw zijn althans in den vorm waarin zij zich tegenwoordig voordoen. Men zoekt er naar te voorkomen liever dan te genezen, dit is ongetwijfeld een vooruitgang, maar hij verandert den geest niet waarin de medemensch moet geholpen worden. Eindelijk merken wij op dat ongelovigen op verschillende gebieden van het maatschappelijk dienstbetoon ijverig zijn. Wij moeten hun ijver erkennen en prijzen, evenwel zonder de verdiensten der onzen te gering-schatten. Op het gebied der hulpverlening aan het behoeftig mensdom moet de

Katholieke Kerk voor geen enkele gemeenschap onderdoen ! De geschiedenis bewijst het overduidelijk. Daarbij komt dat de heidensche maatschappij van voor Christus hard was voor den ongelukkige. Wij mogen daarom de menslievendheid van velen onzer hedendaagsche ongelovigen voor een groot deel aan een heilzame nawerking der christelijke beginselen toeschrijven. In het Evangelie heeft Christus ons zelfvergeten menslievendheid opgelegd zonder een vasten vorm er van voor te schrijven. Hij heeft ons ook gewaarschuwd dat de kinderen der duisternis ons somwijlen in vindingrijkheid zullen voor zijn ... Wij moeten uit die lessen van den Meester besluiten dat wij, Katholieken, de eersten moeten zijn in de beoefening van het maatschappelijk dienstbetoon, ook de eerste in vindingrijkheid om ons aan de nieuwe nooden aan te passen en om steeds op doeltreffende methodes uit te zijn. Op dit gebied enkel navolgen en ... volgen ware een kostbare waarschuwing uit het Evangelie verwaarlozen. Wij zijn integendeel er toe geroepen hier voor te gaan omdat wij er voor moeten zorgen dat het maatschappelijk dienstbetoon geschiedt in den geest van Christus, derhalve waarachtig onbaatzuchtig, voor den evenmensch om wille van God en daarbij met inachtneming van Gods oordeel en schatting over de verschillende nooden en behoeften der menschen, schatting welke de zielenooden boven die van het lichaam plaatst, nochtans zonder toe te laten dat wij deze laatste zouden gering-

schatten. Wij moeten derhalve, meer dan wie ook, er om bekommerd zijn uitmuntende Sociale Scholen te hebben, en wel eigen scholen om ons maatschappelijk dienstbetoon geheel en al met den christelijken geest te kunnen doordringen. De zeer gelukkige regeling der Staatsschenkomst op dat gebied maakt het ons gemakkelijk". Tegen de achtergrond van deze tekst wordt duidelijk waarom men er in de beginperiode van uitging dat zowel docenten als studenten geëngageerde gelovigen dienden te zijn op de manier die men in die periode vanzelfsprekend vond. Er werd trouwens heel veel aandacht geschonken aan de godsdienstige vorming van de studenten : niet alleen via de programmatie van levensbeschouwelijke vakken, maar ook door middel van wekelijkse eucharistievieringen, maandelijkse recollecties en een jaarlijkse retraite. Opvallend is eveneens dat het maatschappelijk werk als een nieuwe vorm van apostolaat werd opgevat. Maria BAERS heeft hierover het volgende gezegd tijdens de opening van het schooljaar 1958-59 : " (...) wij vragen u bekommernis te hebben voor uw geestelijk leven opdat ge steeds zoudt handelen nu, en later in uw ambt, in een geest van dienende liefde en van apostolaat (...) de katholieke moet in deze tijd het levende, geïncarneerde antwoord zijn van de sociale leer van de katholieke kerk op de problemen die zich op sociaal gebied stellen in de wereld op het historisch moment van haar geschiedenis dat wij de eer en het geluk hebben te beleven".

Studenten, promotie 1992.

Vanaf de zestiger jaren werd geleidelijk aan duidelijk dat dergelijke interpretatie van het katholiek karakter van de sociale school en van het maatschappelijk werk niet langer houdbaar was. Het besef groeide dat een te strakke binding tussen een godsdienst en het concrete leven gemakkelijk kon leiden tot een miskennis van de relatieve autonomie van de diverse levensdomeinen en van de individuele vrijheid van de mens. Het tweede Vaticaans Concilie dat in die periode plaatsvond, hield daarom een pleidooi voor een betere erkenning van de eigen wetmatigheden die onder meer het sociale, het culturele en het economische beheersen. Het kwam ook op voor een beter respect van de mensenrechten die kort daarvoor door de Verenigde Naties waren geproclameerd. Eén van die mensenrechten is precies de vrijheid om te denken en te leven volgens eigen overtuigingen. De vroegere homogene (christelijke) samenleving evolueerde trouwens meer en meer naar een gesecculariseerde en pluralistische samenleving. Dit leidde binnen de sociale school tot een geleidelijke verzakelijking van de opleiding waarbij de klemtoon kwam te liggen op professionaliteit. Van docenten werd op de allereerste plaats deskundigheid verwacht, terwijl studenten doorheen de opleiding moesten bevestigen dat ze deze deskundigheid via kennis, vaardigheden en attitudes minimaal verworven hadden. Toch was de opleiding niet zuiver praktijkgericht. Ze bood praktijkonderwijs dat steunde op een wetenschappelijke benadering van de werkelijkheid die gebruik maakte van wat men de 'moderne' rationaliteit heeft genoemd. Kenmerkend voor de moderne rationaliteit is dat ze zich ontvoogd heeft van alles wat niet zuiver redelijk is. Zo maakt ze abstractie van subjectieve gevoelens, culturele tradities en (gelovige) wereldbeschouwingen. Ze benadert de werkelijkheid vanuit een objectief standpunt en gaat op zoek naar de aanwijsbare oorzaken die bepaalde verschijnselen verklaren. Inzicht in die oorzaken opent de weg naar het vinden van middelen om ook in de sociale werkelijkheid op een efficiënte en effectieve manier in te grijpen. Deskundigheid werd met andere woorden ook in het sociaal-agogisch werk meer en meer als een vorm van "social engineering" opgevat. Toch werd het daartoe binnen de sociale school in de Poststraat niet herleid. Men bleef ervan uitgaan dat cultuur, welzijn en

arbeid met zingeving (en dus met finaliteit) te maken hebben en dat een christelijke levensbeschouwing daarbij interessante oriëntaties kon bieden. In de periode 1961-1985 werden de levensbeschouwelijke vakken op het programma zelfs versterkt, terwijl van het personeel expliciet werd verwacht dat het niet alleen deskundig was, maar ook de christelijke levensbeschouwing deelde. In een niet-gedateerd document over de identiteit van de school schreef mevrouw VAN LAERE hierover het volgende: "Hoewel sedert 1963 het woord katholiek uit de naam van de school verdwenen is, wordt er gestreefd naar een waar maken van een christelijke visie op mens en samenleving. Dit gebeurt via de programmatie van levensbeschouwelijke vakken zoals godsdienst en moraal. Verder wordt bij de benoeming van docenten veel waarde gehecht aan hun christelijke overtuiging. Van de kandidaatstudenten wordt nooit het 'doopselattest' geëist, maar er wordt hun uitdrukkelijk medegedeeld aan welke visie ze zich in deze school mogen verwachten". De school richtte zich met andere woorden tot een pluralistisch publiek, maar behield een christelijke identiteit waarvan verwacht werd dat ze door alle personeelsleden werd gedeeld en gedragen. Wel werd deze christelijke identiteit niet langer herleid tot een aantal historische (en soms bekritiseerbare) verschijningsvormen ervan.

De meer recente periode van de geschiedenis van de school (vanaf 1986) wordt gekenmerkt door een intern levenbeschouwelijk pluralisme. Marleen Durnez zegt hierover het volgende: "Van personeelsleden wordt niet langer vereist dat ze zich bekennen tot het katholieke geloof. Ze worden aangeworven omwille van hun 'deskundigheid': een deskundigheid, die ze in alle openheid en loyaal ten aanzien van de levensbeschouwelijke inspiratie van de school inzetten." Wat de keuze van de stageplaatsen betreft, precieert ze het volgende in het studentenblad *Bruso* van oktober 1995: "(...) wij zijn weliswaar een christelijk geïnspireerde school, maar wij willen geen enge netteninterpretatie. Wij zullen steeds zoeken naar stageplaatsen waar de student zijn job zo goed mogelijk leert. (...) De kwaliteit van de stageplaats primeert." (Haar levensbeschouwelijke opstelling is niet meer zonder meer bepalend voor de samenwerking).

De kwaliteit die binnen de opleiding geveerd wordt, heeft bijgevolg voortaan manifest betrekking op de specifieke kennis, de specifieke vaardigheden en de specifieke attitudes die vereist zijn om een bepaalde job naar behoren te kunnen uitoefenen. Toch blijft men nog aandacht besteden aan de mogelijke bijdrage van levensbeschouwingen in het algemeen voor de zingeving van arbeid, welzijn en cultuur. Deze aandacht wordt geformaliseerd in een aantal lessen over religie, wereldgodsdiensten en ethiek.

BIJ WIJZE VAN BESLUIT

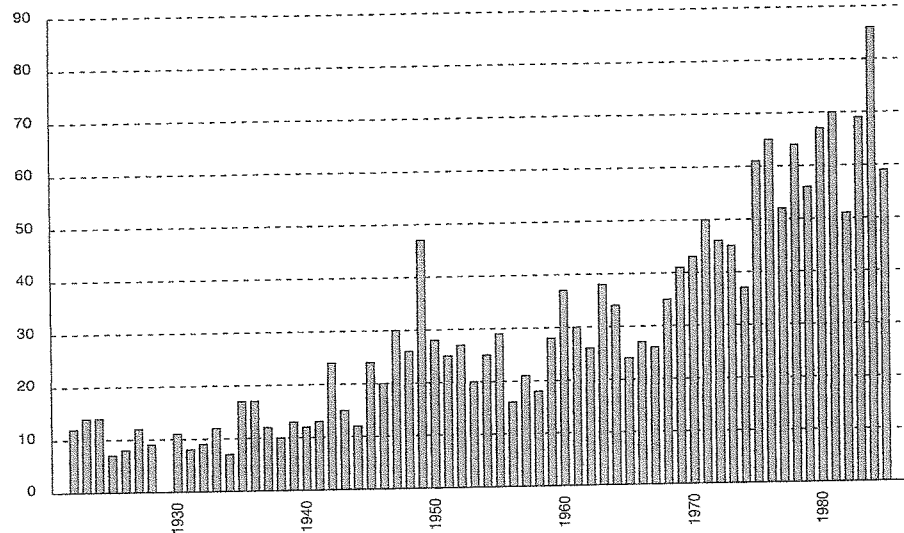
De sociale school uit de Poststraat heeft in 75 jaar een bewogen weg afgelegd. Deze weg was niet rechtlijnig. Soms hebben externe factoren de richting van de tocht bepaald, maar ook interne ontwikkelingen hebben de oriëntatie ervan beïnvloed. Zeker is dat de zestiger jaren als een scharnierfase kunnen bestempeld worden. Toen werden een aantal wissels verlegd met verregaande gevolgen. De school ontkoppelde zich van de vrouwenbeweging, ontvoogde zich van een te strakke levensbeschouwelijke binding, paste zich aan de secularisering van het maatschappelijk leven aan en koos voor een opleiding die beantwoordde aan de eisen van de moderne rationaliteit.

Alles laat vermoeden dat de fusieoperatie waarin ze uitgerekend op haar 75ste verjaardag betrokken werd, een heel belangrijke nieuwe fase wordt van haar geschiedenis. Maar wat ook de uitdagingen zijn waarmee ze zal worden geconfronteerd, zeker is dat ze maar een eigen bestaansrecht zal kunnen blijven inroepen wanneer ze kan aantonen dat ze nog een eigen bestaansreden heeft. Wat is het project van waaruit ze voortaan haar bestaansrecht wil rechtvaardigen? Van het antwoord op deze vraag hangt af of de allereerste sociale school die in België werd opgericht, naast een Verleden ook een Toekomst heeft. Wat kan men een jarige uiteindelijk beter toewensen dan dat?

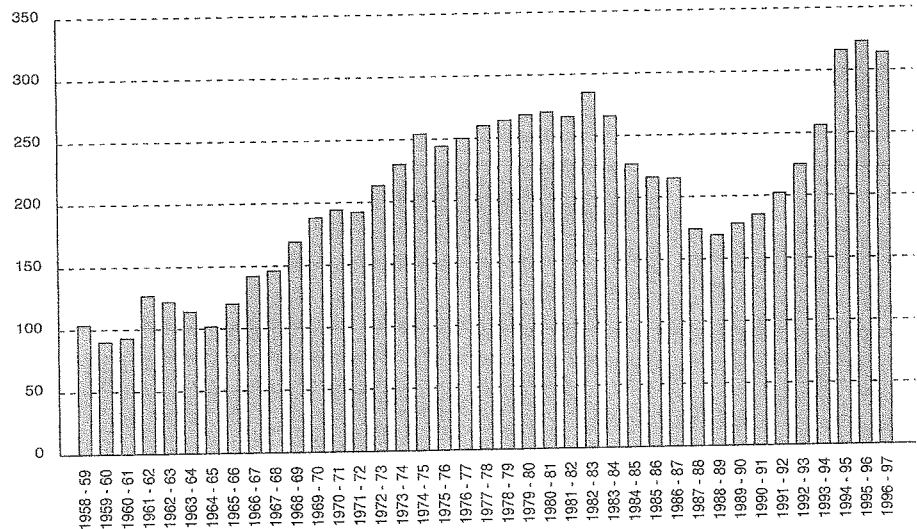
Guido CARRETTI

75 JAAR POSTSTRAAT IN BEELD

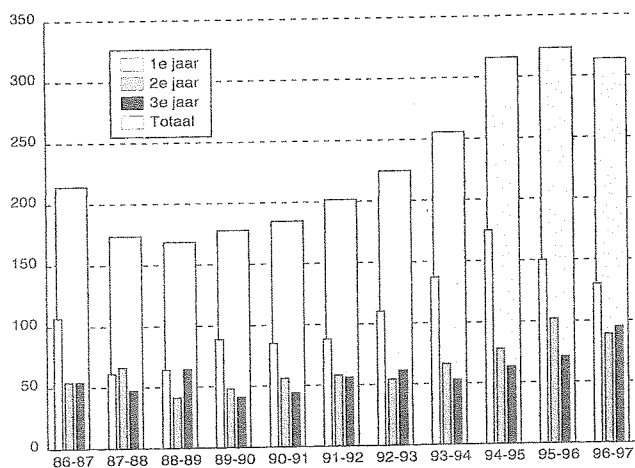
Aantal afgestudeerden in de periode 1925 - 1981

Aantal studenten vanaf academiejaar 1958-1959 tot 1996-1997.

Evolutie van de studentenaantallen in het eerste, tweede en derde jaar in de periode 1986-1996.

Evolutie van de studentenaantallen in de verschillende opties in de periode 1991-1996.

